

CENTRUM EDUKACJI KIBR

Przez wiedzę do sukcesu

Badanie małych i średnich jednostek

Prezentacja

Ewa Sobińska • Justyna B. Zakrzewska

Agenda

1. **Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE**
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. Badanie małych i średnich jednostek

Wprowadzenie

Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w gospodarce

- Znacząca część sektora przedsiębiorstw
- Czynniki rozwoju gospodarczego
- Wpływ na zrównoważone funkcjonowanie gospodarki
- Przyspieszenie wzrostu gospodarczego
- Tworzenie nowych miejsc pracy
- Szybkie zmiany do potrzeb rynku

Firmy z sektora MŚP mają charakter głównie lokalny i regionalny

Mikroprzedsiębiorstwo

Przedsiębiorca, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudnia mniej niż 10 pracowników oraz
- jego roczny obrót nie przekracza 2 milionów euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 2 milionów euro (art. 104)

Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. (Dz. U. 2015 r., poz. 584 z późn. zm.)

Mały przedsiębiorca

Przedsiębiorca, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudnia mniej niż 50 pracowników oraz
- jego roczny obrót nie przekracza 10 milionów euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 10 milionów euro (art. 105)

Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. (Dz. U. 2015 r., poz. 584 z późn. zm.)

Średni przedsiębiorca

Przedsiębiorca, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych:

- zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz
- osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro (*art. 106*)
- Wyrażone w euro wielkości przelicza się na złote według średniego kursu ogłaszanego przez NBP w ostatnim dniu roku obrotowego wybranego do określenia statusu przedsiębiorcy (*art. 107*)

Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 r. (Dz. U. 2015 r., poz. 584 z późn. zm.)

Definicja jednostki mikro w ustawie o rachunkowości

Jednostki mikro to

- Spółki (o których mowa w art. 2 ust. 1, pkt. 1 UoR) i inne osoby prawne
- oddziały przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej

jeżeli jednostki te w roku obrotowym, za który sporządzają SF, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność, nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- 1 500 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego
- 3 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy
- 10 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty (*art. 3 ust. 1a, pkt.1 UoR*)

Grupa przedsiębiorców uznanych za jednostki mikro

- Stowarzyszenia, związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, fundacje, przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych, społeczno-zawodowe organizacje rolników, organizacje samorządu zawodowego, organizacje samorządu gospodarczego rzemiosła i Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych – jeżeli nie prowadzą działalności gospodarczej (art. 3, ust. 1a, pkt. 2)
- Osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie, jeżeli przychody netto tych jednostek ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych wyniosły równowartość w walucie polskiej nie mniej niż 1 200 000 euro i nie więcej niż 2 000 000 euro za poprzedni rok obrotowy (art. 3, ust. 1a, pkt. 3)

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2013 r. poz. 330, z późn. zm.)

Jednostkami mikro mogą być również

- Osoby fizyczne
- Spółki cywilne osób fizycznych
- Spółki jawne osób fizycznych oraz
- Spółki partnerskie

jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 1 200 000 euro (art. 3, ust. 1a, pkt. 4)

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2013 r. poz. 330, z późn. zm.)

Definicja jednostki małej w ustawie o rachunkowości

- Spółki handlowe (osobowe i kapitałowe, w tym również w organizacji) oraz
- Spółki cywilne, inne osoby prawne, osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych, oraz oddziały przedsiębiorców zagranicznych

jeżeli w roku obrotowym, za który sporządzają SF, oraz w roku poprzedzającym ten rok obrotowy, a w przypadku jednostek rozpoczynających działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą – w roku obrotowym, w którym rozpoczęły działalność albo prowadzenie ksiąg rachunkowych w sposób określony ustawą, nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości:

- 17 000 000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego
- 34 000 000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy
- 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty (*art.3, ust. 1c, pkt.1 UoR*)

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. **Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych**
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. Badanie małych i średnich jednostek

Uproszczenia w ustawie o rachunkowości dla mikro i małych jednostek

- Uproszczone sprawozdanie finansowe (*art. 46 ust. 5 pkt 4 i art. 47, ust. 5, pkt. 4, Załącznik nr 4 i 5 UoR*)
- Klasyfikacja umów leasingu według zasad określonych w przepisach podatkowych (*art. 3, ust. 6 UoR*)
- Odstąpienia do ustalania aktywów i tworzenia rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego (*art. 37, ust. 10 UoR*)
- Uproszczenia w wycenie i prezentacji instrumentów finansowych (*art. 28b, ust. 1 UoR*)

Zastosowanie przepisów po raz pierwszy do SF za rok obrotowy rozpoczynający się 1 stycznia 2016 r. lub po tej dacie, z możliwością wcześniejszego zastosowania do SF sporządzonych za rok obrotowy kończący się po dniu wejścia w życie ustawy, czyli za rok 2015

Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych

Warunek zastosowanie uproszczeń rachunkowych dla jednostek mikro

- Decyzja władz jednostki o stosowaniu uproszczeń (*art. 3, ust. 1a i 1b UoR*)

Rodzaje uproszczeń:

- Metody wyceny aktywów i pasywów (*art. 28b, ust. 1 UoR*)
- Zakres prezentowanych informacji w sprawozdaniu finansowym (*zał. nr 4 do UoR*)
- Sporządzenie informacji uzupełniających do bilansu zamiast informacji dodatkowej (*art. 48, ust. 3 UoR*)
- Niesporządzanie sprawozdania z działalności (*art. 49, ust. 4 UoR*)

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
- 3. Międzynarodowe Standardy Badania**
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. Badanie małych i średnich jednostek

Wskazówki dotyczące skalowalności

Przystosowanie MSB do badania jednostek o różnym rozmiarze i złożoności

- Zakres procedur badania dostosowany do wielkości badanej jednostki
- Znaczenie zawodowego osądu biegłego rewidenta podczas doboru wykonywanych procedur i zebraniu odpowiednich dowodów badania
- Alternatywne procedury badania
- Paragrafy dotyczące mniejszych jednostek
- Wymogi o charakterze warunkowym
- Uwagi dotyczące badania wykonywanego wyłącznie przez kluczowego biegłego rewidenta

Zakres tematyczny MSB

Ujednoczenie obszarów badania dla wszystkich badań

- Określenie zasad, procedur i wytycznych dotyczących badania SF wszystkich jednostek, bez względu na ich wielkość, formę prawną, strukturę właścicielską lub przedmiot działalności
- Zakres informacji niezbędnych do poznania jednostki, oszacowanie czynników ryzyka
- Poznanie i ocena modelu kontroli wewnętrznej
- Wystarczające i odpowiednie dowody badania

Cel i zakres badania sprawozdania finansowego

Cel badania

Zwiększenie stopnia zaufania zamierzonych użytkowników do sprawozdania finansowego - osiąga się to dzięki wyrażeniu przez biegłego rewidenta opinii o tym, czy sprawozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej

Zakres badania

Przeprowadzając badanie sprawozdania finansowego biegły rewident musi osiągnąć ogólne cele polegające na uzyskaniu wystarczającej pewności, czy sprawozdanie finansowe jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia, niezależnie od tego, czy zostało ono spowodowane błędem lub oszustwem, co pozwoli na wyrażenie opinii o tym, czy zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej oraz sporządzenie sprawozdania na temat sprawozdania finansowego i przekazanie stosownie do wymogów standardów informacji zgodnych z ustaleniami.

Stosowanie wymogów MSB

Biegły rewident musi

- Spełnić wymogi etyczne (w tym niezależności)
- Zachować zawodowy sceptycyzm przy planowaniu i przeprowadzaniu badania
- Uzyskać wystarczające i odpowiednie dowody badania pozwalające na wyciągnięcie racjonalnych wniosków

W trakcie badania biegły rewident musi spełnić wymogi wszystkich MSB, odpowiednich dla badania, jeżeli mają one zastosowanie

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. **Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek**
5. Badanie małych i średnich jednostek

Uproszczenia przewidziane w poszczególnych standardach

KSRF 200 – główne cechy mniejszych jednostek

- Skoncentrowanie praw własności i zarządzania w rękach małej grupy osób
- Stosowanie prostych lub niezłożonych transakcji
- Posiadanie prostej ewidencji księgowej
- Niewiele gałęzi działalności oraz niewiele produktów
- Zastosowanie nielicznych kontroli wewnętrznych

Standardy określają właściciela mniejszej jednostki, uczestniczącego w bieżącym prowadzeniu jednostki, jako „właściciela - kierownika”

KSRF, które mogą nie być odpowiednie do badania MŚP

KSRF 402	<i>Okoliczności wymagające uwzględnienia przy badaniu jednostki korzystającej z organizacji usługowej, jeżeli MŚP nie korzysta z organizacji usługowej</i>
KSRF 510	<i>Zlecenie badania po raz pierwszy - stany początkowe, jeżeli MŚP kontynuuje współpracę z biegłym rewidentem i nie jest to pierwsze badanie</i>
KSRF 600	<i>Badanie sprawozdań finansowych grupy (w tym praca biegłych rewidentów części grupy) – uwagi szczególne, jeżeli badanie MŚP nie jest badaniem grupy</i>
KSRF 610	<i>Wykorzystanie pracy audytorów wewnętrznych, jeżeli MŚP nie posiada audytu wewnętrznego</i>

Uproszczenia przewidziane w poszczególnych standardach

- Nie wszystkie wymagania MSB są odpowiednie w badaniu MŚP
  - Jeżeli wymóg ma charakter warunkowy, a warunek nie jest spełniony, biegły rewident nie musi przestrzegać tego wymogu
  - Czasami już z warunków zlecenia wynika, że istnieje warunek, który decyduje o odpowiedniości danego wymogu mającego charakter warunkowy
- Jeżeli biegły rewident decyduje o odstąpieniu od stosowania odpowiedniego wymogu, musi udokumentować ten fakt
  - Dotyczy to tylko wymogów, które są odpowiednie w warunkach badania
- MSB nie wymagają przestrzegania wymogów, które nie są odpowiednie w warunkach badania

Niektóre wymogi, które mogą być nieodpowiednie w warunkach badania

KSRF 230 – Dokumentacja badania

- Dokumentacja z badania MŚP z reguły jest mniej pracochłonna, biegły rewident może się kierować osądem zawodowym
- Biegły rewident wykonujący sam wszystkie czynności badania, w dokumentacji badania nie będzie opisywać spraw, które byłyby dokumentowane w związku z informowaniem lub instruowaniem członków zespołu wykonującego badanie
- Sporządzając dokumentację z badania można łączyć dokumentowanie różnych aspektów badania w jednym dokumencie (czasami może to jednak być kłopotliwe) np. znajomość jednostki i jej systemu kontroli wewnętrznej, ogólną strategię badania i plan badania, istotność, oszacowane ryzyko, znaczące sprawy zauważone w czasie badania i sformułowane wnioski

Niektóre wymogi, które mogą być nieodpowiednie w warunkach badania

KSRF 240 – Odpowiedzialność biegłego rewidenta podczas badania sprawozdań finansowych dotycząca oszustw

- Jeżeli „właściciel-kierownik” zarządza jednostką i nikt inny nie pełni funkcji nadzorczych - brak wymogu potwierdzenia zrozumienia procesu rozpoznawania i reagowania przez kierownictwo na ryzyko oszustwa oraz kontrolę wewnętrzną stworzoną w tym celu

Przykład

Autoryzacja dokonywana przez kierownictwo może stanowić zmniejszenie słabości kontroli wewnętrznej i ryzyko popełnienia oszustw przez pracowników

Niektóre wymogi, które mogą być nieodpowiednie w warunkach badania

KSRF 260 – Komunikowanie się z osobami sprawującymi nadzór

KSRF 265 – Komunikowanie się z osobami sprawującymi nadzór w sprawie słabości kontroli wewnętrznych

- Komunikacja biegłego rewidenta z „właścicielem-kierownikiem”

KSRF 300 - Planowanie badania

- Ustalenie ogólnej strategii badania MŚP jest mniej złożone i mniej czasochłonne. Krótka notatka może stanowić w takim przypadku wystarczające udokumentowanie strategii badania MŚP
- Plan badania określający rodzaj, rozłożenie w czasie i zakres procedur badania w przypadku badania MŚP może mieć mniej rozbudowaną formę, zwłaszcza kiedy badanie wykonuje sam biegły rewident

Niektóre wymogi, które mogą być nieodpowiednie w warunkach badania

KSRF 330 – Postępowanie biegłego rewidenta w odpowiedzi na oszacowanie ryzyka

- Przy braku kontroli wewnętrznej w MŚP lub gdy jest ona ograniczona, przeprowadzanie testów zgodności jest bezprzedmiotowe
- Koncentracja biegłego rewidenta na zebraniu wystarczających i odpowiednich dowodów badania poprzez przeprowadzenie procedur wiarygodności

KSRF 530 – Badanie wyrywkowe (próbkiwanie)

- Przy badaniu mniejszej jednostki biegły rewident powinien rozważyć, czy istniejące uwarunkowania umożliwiają prawidłowe zastosowanie tej metody

Niektóre wymogi, które mogą być nieodpowiednie w warunkach badania

KSRF 540 – Badanie wartości szacunkowych, w tym szacunków wartości godziwej i powiązanych ujawnień

- Nieskomplikowany proces ustalania wartości szacunkowych w małych jednostkach, co pozwala na szybkie zgromadzenie dowodów badania

KSRF 570 – Kontynuacja działalności

- Mniejsze jednostki często nie sporządzają szczegółowej oceny zdolności jednostki do kontynuacji działalności, co powoduje gromadzenie dokumentacji przede wszystkim podczas procedur szacowania ryzyka

Możliwości skalowalności i proporcjonalności w zastosowaniu MSB jest dużo i należy je wykorzystać przy badaniu MŚP, bez zaniżania jakości badania, zwiększenia efektywności badania i zwiększenia rentowności firmy audytorskiej

Podstawowe różnice między KSRF nr 1 i KSRF nr 2 a MSB

Zakres KSRF nr 1

- Cel badania
- Sposób badania
- Dowody badania
- Planowanie
- Badania szczególnych problemów
- Podejścia do błędów i naruszeń prawa
- Krótki opis zasad wykorzystania pracy innych biegłych rewidentów, audytu wewnętrznego, kontroli zewnętrznej i rzeczoznawców
- Minimalny zakres informacji zawartych w opinii i raporcie
- Wskazówki dotyczące komunikacji z komitetami audytu
- Elementy umowy o badanie sprawozdania finansowego
- Zakres dokumentacji rewizyjnej i jej archiwizacja,
- Specyfikę badania sprawozdań finansowych jednostek sektora finansowego
- Wzory opinii biegłego rewidenta

Podstawowe różnice między KSRF nr 1 i KSRF nr 2 a MSB

Badanie szczególnych problemów badania obejmuje:

- Badanie przez biegłego rewidenta po raz pierwszy sprawozdania finansowego jednostki
- Udział w inwentaryzacji znaczących składników aktywów
- Badanie zobowiązań warunkowych i roszczeń
- Badanie danych szacunkowych
- Badanie danych porównawczych
- Badanie zdarzeń, jakie nastąpiły po dniu bilansowym
- Badanie zdolności jednostki do kontynuacji działalności
- Badanie sprawozdania z działalności jednostki
- Badanie małych jednostek
- Badanie transakcji ze stronami powiązаныmi

Podstawowe różnice między KSRF nr 1 i KSRF nr 2 a MSB

Międzynarodowe Standardy Badania

- Obejmują w szerokim zakresie wszystkie elementy badania sprawozdania finansowego
- Posiadają jednolitą strukturę obejmującą zakres tematyczny, cel standardu, wymogi, zastosowanie i objaśnienia wymogów
- Pozwalają na zwiększenie jakości badania poprzez wskazanie jakie udokumentowane procedury należy wykonać w określonych sytuacjach, przekazują istotne wskazówki i wytyczne, aby prawidłowo przeprowadzić badanie i zwiększyć społeczne zaufanie do informacji finansowej

Różnice

- Rozbieżności pomiędzy wymogami, sformułowaniami i terminologią KSRF nr 1 i MSB zostały rozstrzygnięte w uchwale wprowadzającej MSB jako KSRF (wzory opinii, dodatkowego dokumentu jakim jest raport)
  - KSRF nr 1 był opracowywany na podstawie MSRF (MSB) z roku 2005 i nie uwzględnia zmian projektu *Clarity* z 2009 r. i następnym
  - Aktualnie przyjęte KSRF w brzmieniu MSB też wymagają zmian w związku z nowymi wersjami niektórych standardów

Podstawowe różnice między KSRF nr 1 i KSRF nr 2 a MSB

Regulacje krajowe KSRF nr 2

- Standard zakresem obejmuje zagadnienia badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych
- Zawiera skrótowy opis celu badania, na czym ono polega i odniesienie do metodologii badania z KSRF nr 1
- Przedstawienie minimalnej treści opinii

Regulacje międzynarodowe MSB 600

- Standard 600 *Badanie sprawozdań finansowych grupy* bardzo dużą uwagę przywiązuje się do badania w oparciu o ryzyko, komunikowaniu się z innymi biegłymi grupy w zakresie etyki, niezależności, kompetencji, przestrzegania wymogów, informowania o istotnych zagadnieniach dotyczących sprawozdań finansowych

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. **Badanie małych i średnich jednostek**
  - Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ
  - Reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia
  - Sprawozdawczość

Cel badania opartego na ryzyku

Zgodnie z MSB 200 celem biegłego rewidenta jest uzyskanie racjonalnej pewności, że w sprawozdaniu finansowym nie wystąpiły żadne istotne zniekształcenia spowodowane oszustwem, czy błędem, co pozwoli na wyrażenie opinii o tym, czy sprawozdanie finansowe zostało, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie zasadami (polityką) rachunkowości

Trzy kluczowe kroki badania (etapy)

Zidentyfikowanie i oszacowanie ryzyka istotnego zniekształcenia

Zebranie wystarczających i odpowiednich dowodów badania poprzez zaprojektowanie i przeprowadzenie dalszych procedur badania jako reakcja na wcześniej oszacowane ryzyko

Sformułowanie przez biegłego rewidenta opinii o sprawozdaniu finansowym w oparciu o wnioski wyciągnięte ze zgromadzonych dowodów badania

Etap 1 - Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ

- Przyjęcie zlecenia lub jego kontynuacji polega na zidentyfikowaniu czynników ryzyka zlecenia oraz ocena niezależności wobec Klienta
- Planowanie to przede wszystkim zrozumienie (poznanie) jednostki i jej otoczenia, jak również jej kontroli wewnętrznej, w celu prawidłowego oszacowania ryzyka istotnych nieprawidłowości na poziomie sprawozdania finansowego i na poziomie stwierdzeń, przy zastosowaniu zawodowego osądu

*Na tym etapie biegły rewident opracowuje **strategię badania i wstępny plan badania** a także określa **istotność badania***

Etap 2 - Reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia

- Jest to etap polegający na zaprojektowaniu procedur badania będących reakcją na oszacowane wcześniej czynniki ryzyka na poziomie sprawozdania finansowego i na poziomie stwierżeń w celu zgromadzenia wystarczających i odpowiednich dowodów badania.

*W tej części badania **dokumentujemy wykonane prace, wyciągnięte wnioski, ewentualne nieprawidłowości** będące podstawą korekt SF przedstawionych kierownictwu jednostki*

Etap 3 - Sprawozdawczość

- Ocena zebranych dowodów badania pod względem wystarczalności i odpowiedniości do ograniczenia ryzyka istotnych nieprawidłowości
- Rozważenie konieczności wprowadzenia korekt do pierwotnego oszacowania ryzyka
- Rozważenie konieczności dodatkowych procedur badania
- Ocena zidentyfikowanych nieprawidłowości pod kątem ich wpływu na SF

*Na podstawie wyciągniętych wniosków w trakcie badania należy **sformułować treść opinii i raportu z badania SF***

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. **Badanie małych i średnich jednostek**
  - **Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ**
  - Reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia
  - Sprawozdawczość

Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ

Przyjęcie zlecenia
i kontynuacja współpracy

Ogólna strategia
badania

Określenie istotności

Zrozumienie jednostki

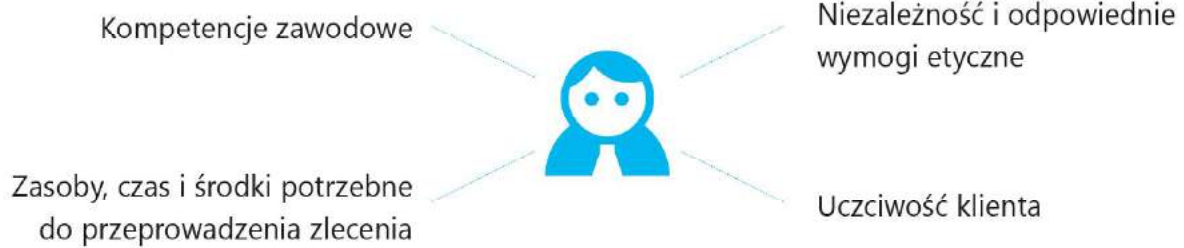
Ryzyko istotnych
zniekształceń (RIZ)

Kontrola wewnętrzna

Wstępny plan badania

Przyjęcie zlecenia i kontynuacja współpracy

Elementy procesu akceptacji i kontynuacji współpracy z klientem

Czynności procesu akceptacji i kontynuacji współpracy z klientem

Cel działania biegłego rewidenta

Celem biegłego rewidenta jest przyjęcie lub kontynuacja zlecenia badania tylko wtedy, gdy zasady, w oparciu o które zlecenie badania będzie wykonane, zostały uzgodnione przez:

- ustalenie, czy istnieją wstępne warunki badania oraz
- potwierdzenie, że pomiędzy biegłym rewidentem a kierownictwem oraz – tam gdzie to odpowiednie – osobami sprawującymi nadzór istnieje wzajemne zrozumienie co do warunków zlecenia badania

Tylko po uzgodnieniu z kierownictwem jednostki warunków zlecenia biegły rewident może podpisać z kierownictwem jednostki umowę o badanie sprawozdania finansowego

Dodatkowe wymogi KSRF nr. 1

- Wybór podmiotu uprawnionego do badania przez właściwy organ jednostki badanej
- Obligatoryjne elementy umowy
- Przeprowadzenie procedur przyjęcia zlecenia umożliwia podjęcie decyzji, czy podjąć się zlecenia, czy może zrezygnować z jego realizacji
- Błędna decyzja może prowadzić np. do utraty reputacji biegłego rewidenta, utraty reputacji firmy audytorskiej, procesów sądowych, negatywnych konsekwencji kontroli ustawowych, strat finansowych, utraty płynności

Przyjęcie zlecenia i kontynuacja współpracy

Ogólna strategia badania

Cele ogólnej strategii badania

- Umożliwienie wykonania zlecenia w sposób efektywny
- Ograniczenie ryzyka badania do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu
- Wyznaczenie zakresu, rozłożenia w czasie i kierunku badania co daje podstawę do opracowania planu badania
- Najpierw należy zidentyfikować i oszacować RIZ, aby można było ustalić kluczowe zagadnienia, które pozwolą na zaplanowanie badania
- W zależności od wielkości i złożoności jednostki ogólna strategia badania może przybrać formę notatki lub rozbudowanego formularza z informacjami

Zadania BR przy ustalaniu ogólnej strategii badania

- Rozpoznaje charakterystykę zlecenia badania
- Upewnia się co do celów sprawozdawczych zlecenia, w celu zaplanowania badania
- Analizuje czynniki, które z punktu widzenia zawodowego osądu, są istotne do kierowania zespołem realizującym badanie
- Analizuje wyniki wstępnych działań związanych ze zleceniem i, jeżeli ma to zastosowanie, przydatność dla danego zlecenia wiedzy uzyskanej przez partnera odpowiedzialnego za badanie przy realizacji innych zleceń
- Ustala charakter, harmonogram i zakres zasobów niezbędnych do wykonania zlecenia badania

MSB 300

- Zawiera przykładowe wskazówki dotyczące ustalania ogólnej strategii badania, które będą miały wpływ na opracowanie szczegółowego planu badania i mogą pomóc w tworzeniu dokumentacji strategii badania
- W przypadku małych jednostek badanie jest przeprowadzane przez bardzo mały zespół lub tylko przez kluczowego biegłego rewidenta
- Ustalenie ogólnej strategii badania nie musi być przedsięwzięciem złożonym ani czasochłonnym i będzie zależało od wielkości jednostki, stopnia złożoności badania oraz wielkości zespołu wykonującego badanie

Ogólna strategia badania

Określenie istotności

Pojęcie i czynniki istotności

- Zgodnie z MSB informacje finansowe i niefinansowe są istotne w sprawozdaniu finansowym jeżeli indywidualnie lub łącznie wpływają na decyzję osób podejmujących decyzje gospodarcze na ich podstawie
- Rodzaje decyzji mogą dotyczyć inwestycji, podejmowania współpracy lub udzielenia pożyczki jednostce
- Zgodnie z ustawą o rachunkowości informacje są istotne jeżeli są brane pod uwagę podczas oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności

Znaczenie istotności w procesie badania

- Określania rodzaju, czasu przeprowadzenia i zakresu procedur badania
- Podejmowania decyzji, czy informacje zawierają istotne nieprawidłowości

Określenie istotności

Poziomy istotności wyznaczone podczas badania sprawozdania finansowego

- Istotność dla sprawozdania finansowego jako całości
- Istotność dla określonych grup transakcji, sald kont i ujawnień
- Istotność wykonawcza

Rodzaje nieprawidłowości

- Ilościowe – kwoty pieniężnej, której dotyczą
- Jakościowe – związanych z charakterem pozycji, której dotyczą

Określenie istotności

Przykłady typowych nieprawidłowości:

- Błędy lub oszustwa przy sporządzaniu SF
- Oszustwa pracownicze
- Oszustwa kierownictwa
- Nieprawidłowe kwoty szacunków

Dokumentacja określonej istotności

- Poziom istotności dla SF jako całości
- Poziom lub poziomy istotności dla określonych grup transakcji, sald kont i ujawnień, jeżeli ma to zastosowanie
- Poziom lub poziomy istotności wykonawczej
- Wszystkie zmiany wyznaczonych poziomów istotności

Zasady wyznaczania poziomów istotności

- KSRF 320 nie zawiera wzorca, który można zastosować do obliczenia ogólnej istotności, ponieważ ocena tego, co jest istotne, zawsze uważana jest za kwestię zawodowego osądu opartego na okolicznościach
- KSRF zawiera przykłady poziomów odniesienia do obliczania istotności ogólnej: zysk przed opodatkowaniem (najczęściej od 3% do 7%), całkowite przychody (najczęściej od 1% do 3%), aktywa (najczęściej od 1% do 3%), kapitały własne (najczęściej od 3% do 5%), marża brutto, całkowite koszty, wartość zadłużenia

Określenie istotności

Zadanie nr 3 i 4

Zrozumienie jednostki

Znaczenie zrozumienia jednostki na proces badania

- Oszacowanie ryzyka nieodłącznego, ryzyka kontroli, ryzyka działalności gospodarczej, ryzyka oszustw
- Określenie poziomów istotności
- Opracowanie strategii badania, planu badania i programów badania
- Zaprojektowanie prawidłowej reakcji na badania (dalsze procedury badania)
- Ocena dowodów badania – czy wystarczające i odpowiednie
- Ocena oszacowań księgowych
- Ustalenie obszarów badania, które mogą wymagać szczególnej uwagi, zidentyfikowania podmiotów powiązanych i transakcji z podmiotami powiązanymi
- Ujawnienie sprzecznych informacji, niecodziennych okoliczności (oszustwa, nieprzestrzeganie przepisów prawnych i innych regulacji)
- Ocena racjonalności otrzymanych informacji
- Analiza odpowiedniości zasad (polityki) rachunkowości oraz ujawnień w sprawozdaniu finansowym

Zrozumienie jednostki

Rola biegłego rewidenta

- Analiza wpływ uzyskanych informacji na sprawozdanie finansowe rozpatrywane jako całość
- Sprawdzenie, czy stwierdzenia zawarte w sprawozdaniu finansowym są zgodne z jego stanem wiedzy o działalności gospodarczej jednostki
- Coroczne uaktualnianie informacji o jednostce

Elementy poznania jednostki

- Branża, przepisy i regulacje oraz innych czynników zewnętrznych, w tym wymagających zastosowania założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej
- Rodzaj jednostki oraz sposób doboru i stosowania zasad (polityki) rachunkowości
- Cele i strategia oraz związane z tym czynniki ryzyka działalności gospodarczej, które mogą spowodować powstanie istotnej nieprawidłowości SF
- Pomiar i przegląd wyników finansowych jednostki
- Kontrola wewnętrzna

Zrozumienie jednostki

Procedury oszacowania ryzyka

- Zapytania adresowane do kierownictwa i innych osób w jednostce, które mogą według osądu BR posiadać informacje, pomocne w rozpoznaniu RIZ powstałego w wyniku oszustwa lub błędu
- Procedury analityczne
- Obserwacje i inspekcje

- Dokumentacja rewizyjna dotycząca zrozumienia jednostki zależy od rodzaju, wielkości i złożoności jednostki, dostępności informacji oraz metodologii i stosowanej technologii badania
- Dokumentacja rewizyjna powinna zawierać kluczowe elementy wiedzy o jednostce, na których BR oparł oszacowanie RIZ, a także odzwierciedlać doświadczenie i umiejętności członków zespołu realizującego zlecenie i weryfikacji ich pracy

Elementy dokumentacji rewizyjnej obszaru zrozumienia jednostki

- Dyskusje dotyczącą podatności SF na istotne zniekształcenia będące skutkiem oszustw lub błędów oraz znaczące decyzje, jakie zostały podjęte podczas dyskusji
- Kluczowe elementy, składające się na poznanie każdego aspektu działania jednostki i jej środowiska
- Opis każdego elementu kontroli wewnętrznej jednostki
- Źródła informacji będących podstawą poznania jednostki oraz procedury oszacowania ryzyka
- Zidentyfikowane i oszacowane czynniki ryzyka istotnego zniekształcenia
- Tok rozumowania biegłego rewidenta we wszystkich znaczących sprawach, które wymagają osądu oraz wnioski

Zrozumienie jednostki

Ryzyko istotnych zniekształceń (RIZ)

Rodzaje ryzyka w badaniu sprawozdania finansowego

- **Ryzyko badania** - jest ryzykiem wyrażenia niewłaściwej opinii o SF, które jest istotnie zniekształcone
- **Ryzyko istotnych zniekształceń** – połączone ryzyko nieodłączne i kontroli, które jest z reguły oszacowane łącznie, zwłaszcza w małych i średnich jednostkach
- **Ryzyko nieodłączne** – jest to podatność danego stwierdzenia na zniekształcenia występujące pojedynczo lub łącznie z innymi zniekształceniami grupy transakcji, salda konta i ujawnień, które mogą być istotne przed uwzględnieniem powiązanych z nimi czynności kontrolnych. Ryzyko nieodłączne jest utożsamiane z ryzykiem działalności gospodarczej lub oszustw i ryzykiem kontroli
- **Ryzyko przeoczenia** – ryzyko, że biegły rewident wykonując zaplanowane procedury nie wykryje występującego istotnego zniekształcenia

Ryzyko istotnych zniekształceń RIZ – poprzednio używano nazwy – ryzyko istotnych nieprawidłowości RIN

Aby zmniejszyć ryzyko badania do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu, biegły rewident powinien ograniczyć ryzyko przeoczenia, poprzez przeprowadzenie procedur badania będących reakcją na ryzyko istotnego zniekształcenia

Ryzyko istotnych zniekształceń

Ryzyko działalności gospodarczej

- Element ryzyka nieodłącznego
- Wynika z ważnych uwarunkowań, zdarzeń, okoliczności, działań podjętych lub zaniechanych, które mogłyby negatywnie wpłynąć na zdolność jednostki do osiągnięcia celów i stosowania strategii lub też faktu ustanowienia nieodpowiednich celów i strategii
- Zmiana ryzyka działalności gospodarczej może być spowodowana stworzeniem nieudanego produktu, istnieniem nieodpowiedniego rynku, nawet jeżeli produkt spełnia wszelkie kryteria, niewywiązaniem się z zobowiązań lub utratą reputacji
- Bezpośredni wpływ na dane finansowe

Ryzyko istotnych zniekształceń

Ryzyko oszustw

- Zamierzone działanie podjęte przy wykorzystaniu kłamstwa, przez jednego lub kilku członków kierownictwa, osób sprawujących nadzór, pracowników lub stronę trzecią, w celu uzyskania niesprawiedliwej lub niezgodnej z prawem korzyści
- BR zajmuje się tylko oszustwami, które powodują istotne zniekształcenia SF
- Występują dwa rodzaje zniekształceń oszustw polegające na:
  - oszukańczej sprawozdawczości
  - zawłaszczeniu majątku

- *Należy rozróżnić oszustwo od pomyłek, błędów*
- *Mylne zastosowania zasad rachunkowości powoduje powstanie niezamierzonych nieprawidłowości w sprawozdaniu finansowym*

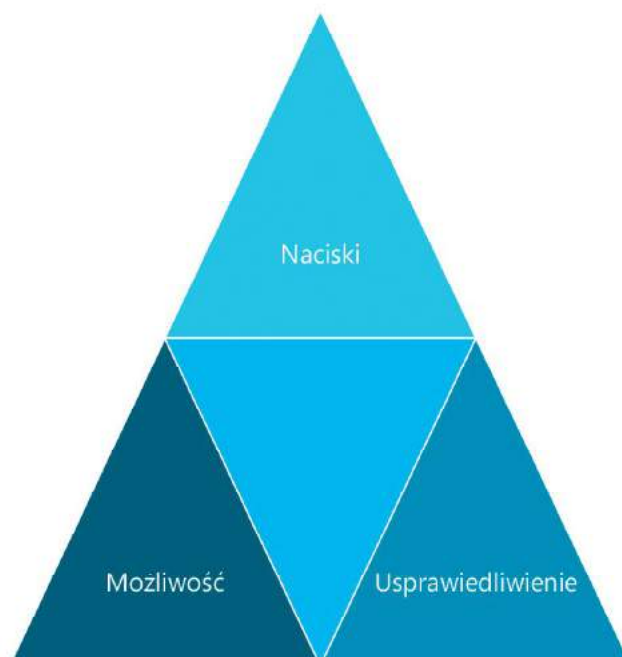
Ryzyko istotnych zniekształceń

Cechy oszustwa

- Celowość
- Ukrywanie przed wykryciem
- Popętniane w zмовie kilku osób
- Wielkość zależy od stanowiska osoby, która je popełnia
- Wielkość zależy od rozmiaru prowadzonej działalności, struktury własności, branży

Biegły rewident powinien kierować się zawodowym osądem oszacowując znaczenie i czynniki ryzyka oszustwa, adekwatność tych czynników do danej sytuacji, oraz określając działania, jakie w związku z tymi czynnikami należy podjąć podczas badania

Ryzyko istotnych zniekształceń

Trójkąt oszustw – powody popełnienia oszustwa

- **Naciski** – bodźce motywacyjne lub presja
- **Możliwość** – brak odpowiednich procedur kontroli wewnętrznej, co może powodować niemożność wykrycia oszustwa
- **Usprawiedliwienie** – przekonanie, że można nie wykryć oszustwa

Ryzyko istotnych zniekształceń

Pomocne materiały dotyczące ryzyka oszustw w KSRF 240

- Przykłady czynników ryzyka związanymi ze zniekształceniami spowodowanymi oszukańczą sprawozdawczością i zawłaszczeniem majątku
- Przykłady procedur badania odpowiednich do oszacowanego RIZ spowodowanego oszustwem, działania na poziomie stwierdzeń
- Przykłady działań dostosowanych do przeprowadzonego przez BR oszacowania RIZ spowodowanego oszukańczą sprawozdawczością finansową i zawłaszczeniem majątku

Ryzyko istotnych zniekształceń

Poziomy oszacowania ryzyka istotnego zniekształcenia

- Poziom sprawozdania finansowego jako całości obejmujący czynniki ryzyka mogące mieć wpływ na całe sprawozdanie finansowe i wiele stwierdzeń
- Najczęstszą przyczyną występowania są słabości środowiska kontroli wewnętrznej, pogorszenia warunków gospodarczych, braku uczciwości kierownictwa jednostki lub wątpliwości co do wiarygodności zapisów księgowych
- Poziom stwierdzeń, który powiązany jest z grupami transakcji, saldami kont i ujawnieniami pozwala określić rodzaj, rozłożenie w czasie i zakres dalszych procedur badania

Po oszacowaniu ryzyka biegły rewident powinien rozważyć prawdopodobieństwo wystąpienia ryzyka istotnego zniekształcenia i ocenić skutki pieniężne jego wystąpienia i skuteczność kontroli wewnętrznej

Ryzyko istotnych zniekształceń

Kontrola wewnętrzna

Elementy poznania i sprawdzenia kontroli wewnętrznej przez biegłego rewidenta

- Poznanie i ocena modelu kontroli wewnętrznej
  - Ocena modelu kontroli polega na ustaleniu, czy kontrola wewnętrzna samodzielnie lub łącznie z innymi kontrolami jest w stanie skutecznie zapobiegać lub wykrywać i korygować istotne zniekształcenia
- Sprawdzenie, czy model kontroli wewnętrznej został wdrożony
  - Sprawdzenia skuteczności działania kontroli wewnętrznej polega na wykonaniu testów zgodności (kontroli)

Jeden z elementów poznania jednostki, umożliwiający identyfikację potencjalnych zniekształceń

Pięć elementów kontroli wewnętrznej

- Środowisko kontroli
- Proces oszacowania ryzyka przez jednostkę
- System informacyjny, obejmujący procesy gospodarcze mające znaczenie dla sprawozdawczości finansowej i przekazywania informacji
- Czynności kontrolne mające znaczenie dla badania
- Nadzorowanie (monitoring) kontroli wewnętrznej

Podział kontroli wewnętrznej na pięć elementów zapewnia biegłym rewidentom użyteczne ramy ułatwiające zrozumienie różnych aspektów systemu kontroli wewnętrznej jednostki

Cechy systemu kontroli wewnętrznej

- Złożoność procedur kontroli wewnętrznej jest wprost proporcjonalna do wielkości i stopnia złożoności jednostki
- Mniejsze jednostki do osiągnięcia swoich celów wykorzystują często mniej sformalizowane sposoby, prostsze procesy i procedury
- Różna struktura i terminologia w zależności od branży w jakiej działa jednostka
- Różne sposoby wykrywania i korygowania istotnych zniekształceń w grupach transakcji, saldach kont lub ujawnieniach oraz związanych z nimi stwierdzeniach

Kontrola wewnętrzna w małych jednostkach

- Mniej formalne czynności nadzoru stanowiące część ogólnego zarządzania działalnością jednostki
- Ścisłe zaangażowanie kierownictwa w działalność jednostki umożliwiające zwykle rozpoznanie odstępstw od oczekiwań oraz niedokładność danych finansowych, prowadzące do podjęcia działań usprawniających kontrolę

Dokumentacja rewizyjna kontroli wewnętrznej

- Opis dyskusji przeprowadzonej w gronie zespołu wykonującego zlecenie, poświęconą podatności sprawozdania finansowego na istotne zniekształcenia będące skutkiem oszustw lub błędów oraz znaczące decyzje, jakie zostały podjęte podczas dyskusji
- Kluczowe elementy, składające się na poznanie każdego aspektu działania jednostki i jej środowiska
- Opis działania każdego elementu kontroli wewnętrznej
- Źródła informacji będących podstawą poznania jednostki oraz procedury oszacowania ryzyka
- Zidentyfikowane i oszacowane ryzyko wystąpienia istotnych zniekształceń dla sprawozdania finansowego jako całości i zawartych w nim stwierdzeń
- Ocena działania procedur kontroli wewnętrznej

Kontrola wewnętrzna

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. **Badanie małych i średnich jednostek**
  - Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ
  - **Reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia**
  - Sprawozdawczość

Reakcja na ryzyko – Plan badania

Cechy planu badania

- Obejmuje zakresem całe zlecenia, w celu zmniejszenia ryzyka badania możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu
- Większa szczegółowość danych niż w ogólnej strategii badania
- Określa rodzaj, czas i zakres procedur badania, które mają być wykonane przez członków zespołu realizującego zlecenie, w celu uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania służących zmniejszeniu ryzyka badania do możliwego do zaakceptowania, niskiego poziomu
- Sporządzenie, przegląd i zatwierdzenie może nastąpić przed rozpoczęciem dalszych działań
- W połączeniu z programem badania powinien określać reakcje na oszacowane ryzyko

Korzyścią prawidłowego zaplanowania pracy jest skoncentrowanie się na istotnych zagadnieniach, efektywne wykorzystanie czasu, odpowiedni alokacja i koordynacja prac zespołu badającego

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Testy kontroli

- Zaprojektowane do oceny skuteczności działania procedur kontroli wewnętrznej w badanej jednostce
- Sprawdzeniu skuteczności działania procedur kontroli poddaje się te kontrole, które biegły rewident uznał za zaprojektowane w sposób odpowiedni dla zapobiegania lub wykrywania i korygowania istotnych zniekształceń
- Badanie skuteczności działania kontroli różni się od badania wdrożenia kontroli, gdzie biegły rewident ma ustalić, czy odnośne kontrole istnieją oraz czy są stosowane przez jednostkę

Biegli rewidenty mogą stosować inne niż przyjęte w standardzie nazewnictwo lub założenia, pod warunkiem, że wszystkie składniki zostaną przez nich rozpoznane, ocenione i sprawdzone czy zostały wdrożone w badanej jednostce

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Okresowe testy kontroli

- Procedury sprawdzania skuteczności działania, co najmniej kilku procedur kontroli w każdym okresie przy jednoczesnym wykorzystaniu dowodów badania uzyskanych w poprzednich latach
- MSB 330 pozwala w przypadku braku zmian modelu kontroli wewnętrznej na przeprowadzenie testów kontroli raz na trzy badania
- Warunkiem wykorzystania dowodów badania uzyskanych w poprzednich latach jest potwierdzenie ich przydatności i sprawdzenie, czy nie nastąpiły zmiany w czynnościach kontrolnych od ostatniego badania poprzez informacje uzyskane z zapytań skierowanych do kierownictwa i innych osób, obserwacji lub inspekcji kontroli wewnętrznej celem określenia czy jest wdrażana

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Zakaz wykorzystywania wyników testów kontroli przeprowadzonych w poprzednich latach

- Kontrole dotyczą „znaczącego ryzyka”
- Nastąpiły zmiany w procedurach kontroli wewnętrznej w badanym okresie
- Inne czynniki wykluczające okresowe testy, w zależności od zawodowego osądu biegłego rewidenta:
  - występujące słabe środowisko kontroli
  - bieżący nadzór nad kontrolą wewnętrzną jest słaby
  - występuje znaczący element ludzki w działaniu istotnych kontroli
  - nastąpiły zmiany kadrowe, znacząco wpływające na działanie kontroli
  - zmieniające się okoliczności wskazuje na potrzebę zmian w działaniu kontroli
  - słabe ogólne kontrole systemu IT

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Procedury wiarygodności

- Badania służące wykryciu istotnych zniekształceń na poziomie stwierdzeń
- Rodzaje procedur wiarygodności
  - badania szczegółowe (grup transakcji, sald kont, i ujawnień)
  - analityczne procedury wiarygodności
- Szczegółowe badania wiarygodności mogą być wykorzystane do weryfikacji jednego lub większej ilości stwierdzeń jednocześnie
- Przedmiotem badań wiarygodności są kwoty
- Biegły rewident powinien zaprojektować i przeprowadzić badania wiarygodności wszystkich istotnych grup transakcji sald i ujawnień

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Najpopularniejsze procedury wiarygodności

- Przeliczenia zaksięgowanych kwot na stwierdzenie dokładności
- Potwierdzenie istnienia sald przez potwierdzenie
- Sprawdzenia przez porównanie, czy transakcje zostały zarejestrowane w prawidłowym okresie
- Porównania kwot pomiędzy okresami lub budżetami i księgami
- Sprawdzenia odpowiedniej dokumentacji źródłowej z zapisami na kontach
- Obserwacja istnienia aktywów
- Weryfikacja danych otrzymanych z procedur oszacowania ryzyka z danymi w księgach rachunkowych

- *Warunkiem wykorzystania dowodów badania uzyskanych w poprzednich badaniach jest brak istotnych zmian*
- *Przykład takiego dowodu może być opinia eksperta dotycząca np. podatków, które w bieżącym okresie nie uległy zmianie*

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Procedury analityczne

- Polegają między innymi na ocenie informacji finansowych uzyskanych w wyniku analizy możliwych powiązań zarówno pomiędzy danymi finansowymi, jak i niefinansowymi
- Bardziej przydatne dla oceny zakresu transakcji, które w pewnym okresie daje się przewidzieć
- Same nie zapewniają wystarczających dowodów badania

Klasyfikacja procedur analitycznych

- Proste porównania danych, które zazwyczaj są włączane do podstawowych procedur badania wiarygodności, procedury te są zazwyczaj połączone z innymi testami szczegółowymi na poziomie stwierdzeń.
- Modele prognozowania, które same lub w połączeniu z testami kontroli lub innymi procedurami badania wiarygodności wystarczą do ograniczenia ryzyka badania do dającego się zaakceptować niskiego poziomu

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Rodzaje procedur analitycznych

- Analiza wskaźnikowa
- Analiza trendów
- Analiza prognozy rentowności
- Analiza wzorców
- Analiza regresji

Jeżeli przeprowadzone testy kontroli okażą się skuteczne, biegły rewident ma większe zaufanie do wiarygodności informacji, a tym samym do możliwości zastosowania testów analitycznych, bez potrzeby stosowania badań szczegółowych, co pozwala na bardziej efektywne przeprowadzenie badania

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Badania podwójnego celu

- Połączone badania kontroli z badaniami wiarygodności
- Można rozważyć możliwość zastosowania badań o podwójnym celu tam, gdzie biegły rewident zaplanował testy kontroli dla tej samej grupy transakcji w ramach badań wiarygodności

- *Mimo, że cele testów kontroli są inne od celów badań szczegółowych, to można wykonać je w tym samym czasie*
- *Przykład: zbadanie faktury w celu ustalenia, czy jest ona zgodna z zamówieniem (test kontroli) oraz czy transakcja została właściwie zarejestrowana w zapisach księgowych (badanie szczegółowe)*

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Testowanie

- Badanie wrywkowe polegające na stosowaniu procedur badania do mniej niż 100% pozycji i założeniu, że każda z nich może zostać wybrana
- Badanie wrywkowe można wykorzystać tam, gdzie populacja do zbadania obejmuje dużą ilość pozycji o podobnej wartości

Przykłady doboru próby do testowania

- *Losowy (statystyczny) to taki wybór próbki, aby każdy element z badanego zbioru miał możliwość wejścia do próbki i da się określić prawdopodobieństwo jej wylosowania*
- *Celowy jest właściwy dla badania nietypowych pozycji, pozycji przekraczających określoną kwotę, podatnych na zniekształcenie lub operacji gospodarczych z przetłomu roku*

Reakcja na ryzyko - Procedury badania

Badanie wybranych zagadnień

Kontynuacja działalności

Badanie sprawozdania
finansowego
po raz pierwszy

Badanie zobowiązań
warunkowych

Badanie oszacowań
księgowych

Badanie późniejszych
zdarzeń

Korzystanie
z wyników pracy eksperta
powołanego przez BR

Kontynuacja działalności

- Biegły rewident powinien zbadać przyjęte przez jednostkę założenie kontynuacji działalności gospodarczej
- Wskazanie w opinii i raporcie z badania potencjalne istotne zagrożenia dla kontynuacji działalności w niezmienionym istotnie zakresie przez dwanaście miesięcy od dnia bilansowego

Odpowiedzialność za ocenę założenia kontynuacji działalności

- Kierownictwo jednostki jest odpowiedzialne za ocenę zdolności jednostki do kontynuowania działalności
- Biegły rewident jest odpowiedzialny za uzyskanie wystarczających i odpowiednich dowodów badania na temat zasadności przyjęcia przez kierownictwo założenia kontynuacji działalności sporządzania w dającej się przewidzieć przyszłości oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie kontynuowania przez jednostkę działalności

Przepisy i MSB a kontynuacja działalności

- Obowiązujące przepisy krajowe nie definiują obszarów ani objawów świadczących o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki
- Zgodnie z wytycznymi standardów międzynarodowych, przy ocenie zasadności założenia kontynuacji działalności należy brać pod uwagę wszelkie dostępne informacje dotyczące przyszłości, w okresie co najmniej jednego roku od dnia bilansowego
- MSB 570 wymienia podstawowe objawy finansowe, operacyjne i pozostałe objawy, które mogą świadczyć o zagrożeniu kontynuacji działalności jednostki

Brak jest definicji objawów zagrożenia kontynuacji działalności oraz sposobów ich identyfikacji

Kontynuacja działalności – przykładowe czynniki ryzyka

Zmniejszenia popytu na produkty i towary sprzedawane przez jednostkę

Nieskuteczne zabezpieczenia przed negatywnymi skutkami czynników ryzyka finansowego

Zmiany cen i kursów walut

Mogą one spowodować trudności z utrzymaniem płynności, co w rezultacie może spowodować niewypłacalność jednostki

Kontynuacja działalności – cel biegłego rewidenta

- Uzyskanie wystarczających i odpowiednich dowodów badania wskazujących na zasadność przyjęcia przez kierownictwo założenia kontynuacji działalności przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdania finansowego
- Rozważenie, w oparciu o uzyskane dowody badania, czy istnieje istotna niepewność dotycząca zdarzeń lub uwarunkowań, które mogą budzić poważne wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuacji działalności
- Określenie wpływu zasadności przyjęcia przez kierownictwo założenia kontynuacji działalności na opinię z badania

Wątpliwości dotyczące zdolności jednostki do kontynuowania działalności

Dodatkowe czynności w przypadku wątpliwości

- Analiza i omówienie z kierownictwem danych finansowych jednostki, przepływów pieniężnych, struktury finansowania
- Analiza i omówienie z kierownictwem najbardziej aktualnych danych finansowych jednostki za rok następny po badanym – porównanie wyników z budżetami
- Analiza i omówienie z kierownictwem zdolności kredytowej jednostki, wszystkich zobowiązań warunkowych
- Przegląd polis ubezpieczeniowych pod kątem wystarczalności ubezpieczeń
- Analiza uzależnienia od kluczowego personelu
- Analiza poziomu uzależnienia od głównych odbiorców i dostawców
- Prześledzenie protokołów ze zebrań udziałowców/akcjonariuszy
- Posiedzeń osób sprawujących nadzór w poszukiwaniu zapisów wskazujących na trudności finansowe, ewentualnie inne zagrożenia
- Zwrócenie się do prawnika jednostki z pytaniem o spory prawne i roszczenia oraz o ocenę racjonalności poglądu kierownictwa odnośnie do ich rozstrzygnięć i szacunków wynikających z nich konsekwencji finansowych

Sprawozdania z działalności jednostki

Kierownictwo jednostki jest zobowiązane do sporządzania, wraz z rocznym sprawozdaniem finansowym, sprawozdania z działalności, które obejmuje między innymi:

- przedstawienie oceny aktualnej i przewidywanej sytuacji finansowej jednostki i ocenę czynników ryzyka, na które jest narażona podczas realizacji celów gospodarczych,
- opis poważnych zagrożeń dla działalności jednostki i istotne wskaźniki finansowe i niefinansowe będące uzupełnieniem danych zawartych w sprawozdaniu finansowym.

We wprowadzeniu do sprawozdania finansowego kierownictwo jednostki ma obowiązek ocenić i opisać poważne zagrożenia dla kontynuacji działalności jednostki. Na taką ocenę ma wpływ stopień niepewności wynikający z przyszłych zdarzeń, wielkość i stopień złożoności jednostki, rodzaj i warunki działalności

Kontynuacja działalności

Badanie sprawozdania finansowego po raz pierwszy

Zadanie biegłego rewidenta

Biegły rewident badając sprawozdanie finansowe po raz pierwszy, powinien upewnić się, że bilans otwarcia nie zawiera błędów i istotnych zniekształceń, które mogłyby znacząco wpłynąć na dane za badany rok obrotowy

Biegły rewident jest on zobowiązany do sprawdzenia i zebrania odpowiednich i wystarczających dowodów badania, na to że:

- *dane bilansu zamknięcia poprzedniego okresu zostały prawidłowo przeniesione do ksiąg rachunkowych bieżącego okresu i wykazane w badanym sprawozdaniu finansowym lub w razie konieczności czy zostały prawidłowo przekształcone*
- *zasady (polityka) rachunkowości stosowane są w obu latach w sposób ciągły, a jeżeli wystąpiły zmiany, to zostały podane przyczyny i skutki tych zmian oraz czy zostały one prawidłowo ujawnione w badanym sprawozdaniu finansowym*

Charakter i zakres procedur badania niezbędnych do uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów

Sprawozdanie finansowe za poprzedni rok obrotowy było badane

Biegły rewident w razie wątpliwości może uzyskać wystarczające i odpowiednie dowody badania dotyczące bilansu otwarcia poprzez zwrócenie się do poprzedniego biegłego rewidenta w celu uzyskania wyjaśnień (art.67, ust. 4 UoR)

Gdy sprawozdanie finansowe za poprzedni rok obrotowy nie było badane lub istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia znaczącego ryzyka (wyjaśnienia i informacje uzyskane od poprzedniego podmiotu uprawnionego są niewystarczające)

Biegły rewident bada pozycje bilansu otwarcia, z którymi wiąże się znaczące ryzyko błędnej prezentacji

Badanie sprawozdania finansowego po raz pierwszy

- MSB 510 podaje przykładowe procedury pozwalające na zebranie wystarczających i odpowiednich dowodów badania dotyczących aktywów obrotowych, zobowiązań krótkoterminowych, aktywów trwałych i zobowiązań długoterminowych, które mają również zastosowanie do danych bilansu otwarcia
- Wnioski z badania bilansu otwarcia należy ująć w raporcie, a jeżeli dane są istotnie zniekształcone to także w opinii biegłego rewidenta
- W wyniku braku możliwości uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów badania dotyczących bilansu otwarcia może skutkować to odstąpieniem od wyrażenia opinii

Badanie sprawozdania finansowego po raz pierwszy

Zadanie nr 13

Badanie zobowiązań warunkowych

- Biegły rewident powinien upewnić się poprzez przeprowadzenie odpowiednich procedur, że prawidłowo zidentyfikował takie zobowiązania jak również wszelkie ograniczenia w prawach własności jednostki do wykazanego w sprawozdaniu finansowym majątku
- Informacje o zobowiązaniach warunkowych prezentowane są w informacji dodatkowej

Brak obowiązku prowadzenia ewidencji pozabilansowej informacji o zobowiązaniach pozabilansowych może stwarzać problemy z ich identyfikacją

Badanie zobowiązań warunkowych

Rozważenie przez biegłego rewidenta konieczności prezentacji zobowiązań warunkowych jako pozycji w sprawozdaniu finansowym

Prezentacja zobowiązań warunkowych to efekt analizy:

- dokumentów źródłowych takich jak: umowy zawarte przez jednostkę (kredyty, pożyczki, umowy leasingowe, najmu, długoterminowe dotyczące sprzedaży i zakupu towarów, usług i majątku, ubezpieczeniowe, z pracownikami, członkami zarządów i rad nadzorczych), księgi wieczyste dotyczące majątku jednostki, kontrakty typu forward itp.
- udzielonych poręczeń, gwarancji, wystawionych weksli
- zakresu ochrony ubezpieczeniowej
- protokołów z kontroli różnych organów
- informacji dotyczących spraw w toku postępowania sądowego i będących w trakcie przygotowywania do takiego postępowania
- kont pozabilansowych
- protokołów z posiedzeń kierownictwa i organów nadzorczych

Badanie zobowiązań warunkowych – dokumentacja

Notatki z przeprowadzonych rozmów z:

- kierownictwem jednostki i osobami nadzorującymi
- osobami zajmującymi się księgowością jednostki
- osobami sprawującymi obsługę prawną jednostki
- innymi osobami mogącymi posiadać informacje dotyczące zobowiązań warunkowych i roszczeń wobec jednostki

Ponieważ zawsze istnieje ryzyko, że nie wszystkie zobowiązania warunkowe zostały zidentyfikowane przez biegłego rewidenta, to powinien on uzyskać oświadczenie kierownictwa jednostki, że wszystkie znane obecne i potencjalne spory prawne i roszczenia dotyczące tych zagadnień zostały ujawnione i odpowiednio ujęte i ujawnione w sprawozdaniu finansowym

Badanie zobowiązań warunkowych

Badanie oszacowań księgowych

- Biegły rewident powinien zweryfikować racjonalność znaczących wartości szacunkowych wykazanych w sprawozdaniu finansowym
- Stopień niepewności szacunku wpływa na ryzyko istotnego zniekształcenia wartości szacunkowych, ze względu na przyjęcie założeń, z którymi wiąże się niepewność na dzień przeprowadzenia szacunku jak również na stronniczość kierownictwa jednostki

Badanie oszacowań księgowych jest trudne, gdyż związane jest z wysokim ryzykiem manipulacji danych w sprawozdaniu finansowym

Zadania BR przy badaniu oszacowań księgowych

- Biegły rewident przeprowadzając procedury oszacowania ryzyka poprzez poznanie jednostki, jej otoczenia i kontroli wewnętrznej powinien zdobyć wiedzę dotyczącą następujących zagadnień, które pomogą określić oczekiwania co do rodzaju wartości szacunkowych i zaplanowania procedur badania:
  - zasad określonych w zasadach (polityce) rachunkowości dotyczących określenia wartości szacunkowych i ujawnień, co pomoże zbadać prawidłowość wyceny i ujęcia i przeprowadzić dyskusję z kierownictwem na temat odpowiedniego zastosowania tych zasad
  - sposobu rozpoznania przez kierownictwo takich transakcji, zdarzeń i warunków, które mogą mieć wpływ na powstanie nowych lub potrzebę skorygowania istniejących wartości szacunkowych
  - metodologii ustalania wartości szacunkowych przez kierownictwo oraz zrozumienie danych, na których opierają się te wartości. obejmuje to zastosowanie odpowiednich zasad (polityki) rachunkowości, procesu ustalania wartości szacunkowych, przyjęte założenia i dane jak również modele szacowania i przeprowadzane kontrole

Dokumentacja z badania oszacowań księgowych

Zawartość dokumentacji rewizyjnej z badania

- proces badania
- podstawy wyciągniętych wniosków, tak aby można było przedstawić sposób rozumowania
- zebrane dowody badania przez biegłego rewidenta
- ewentualną stronniczość kierownictwa
- Dokumentacja powinna zawierać analizę metodologii wyceny, ocenę szacunków, a jeżeli biegły rewident korzystał z eksperta także powinno zostać to udokumentowane
- Końcowym efektem badania tych zagadnień powinny być opisane wyciągnięte wnioski i ich wpływ na sprawozdanie finansowe

Badanie oszacowań księgowych

Badanie późniejszych zdarzeń

Późniejsze zdarzenia

- Zdarzenia następujące między datą sprawozdania finansowego a datą opinii biegłego rewidenta oraz fakty, o których biegły rewident do wiadomości po dacie opinii

Rodzaje późniejszych zdarzeń

- Dostarczają nowych informacji o stanie istniejącym na dzień bilansowy (typ a)
- Wskazujące na zmiany, jakie nastąpiły po dniu bilansowym (typ b)

Biegły rewident powinien uzyskać wystarczające i odpowiednie dowody badania dla potwierdzenia rozpoznania zdarzeń, jakie nastąpiły pomiędzy dniem bilansowym, a dniem zakończenia badania, które mogą wymagać skorygowania danych w sprawozdaniu finansowym, względnie ujawnienia określonych informacji w informacji dodatkowej

Procedury badania późniejszych zdarzeń

- Zapytania kierowane do kierownictwa i innych osób w jednostce
- Inspekcja protokołów posiedzeń kierownictwa, organów nadzorczych i właścicieli, śródrocznych sprawozdań finansowych co pozwoli ocenić, które ze zdarzeń w zależności od ich typu mają wpływ na aktywa i pasywa SF (typ a), a które wymagają tylko ujawnienia w informacji dodatkowej (typ b)
- Obserwacja aktywów po dniu bilansowym
- Biegły rewident dowiadyuje się o zdarzeniach istotnych po wydaniu opinii i raportu a przed datą ich udostępnienia
  - Biegły rewident powinien omówić to zagadnienie z kierownictwem i ustalić czy ma ono wpływ na zbadane sprawozdanie finansowe
  - Przeprowadzenie dodatkowych procedur badania obejmujących okres od daty wydania opinii i raportu do dnia wydania poprawki w opinii i raporcie lub wydania nowej opinii i raportu

Badanie późniejszych zdarzeń

Zadanie nr 15

Korzystanie z wyników pracy eksperta powołanego przez BR

- Biegły rewident w trakcie badania, ze względu na istotne zagadnienia wymagające specjalistycznej wiedzy i doświadczenia z dziedziny innej niż rachunkowość i rewizja finansowa może skorzystać z wyników pracy powołanego przez siebie eksperta w celu uzyskania wystarczających i odpowiednich dowodów
- W zależności od tego, czy ekspert powołany przez biegłego rewidenta jest ekspertem wewnętrznym lub zewnętrznym muszą być przestrzegane zasady i procedury zapewnienia jakości
- Ekspert wewnętrzny, który ma obowiązek stosowania zasad i procedur zapewnienia jakości firmy nie trzeba dodatkowo dokumentować oceny systemu jakości – w niektórych przypadkach ekspert zewnętrzny może podlegać wymogom firmy audytorskiej
- Ekspert zewnętrzny nie podlegający wymogom zasad i procedur zapewnienia jakości firmy, to biegły rewident powinien udokumentować swoje prace dotyczące zbadania takiego systemu u eksperta

Korzystanie z wyników pracy eksperta powołanego przez BR

- Ze względu na wyłączną odpowiedzialność za prace eksperta, biegły rewident przy wydaniu opinii musi ocenić, czy powołany przez niego ekspert posiada niezbędne do wykonania ekspertyzy odpowiednie kompetencje, umiejętności i obiektywizm i prawidłowo to udokumentować
- Informacje dotyczące kompetencji i umiejętności mogą pochodzić ze źródeł takich jak: przeprowadzone rozmowy z ekspertem lub osobami, którym znana jest praca eksperta, standaryzacja pracy, specjalizacja, przynależność do organizacji branżowych, certyfikaty, publikacje

Biegły rewident ustala i dokumentuje rodzaj, zakres i cele dotyczące wykonywanej usługi, jak również odpowiedzialność biegłego rewidenta i eksperta oraz formę sprawozdania z wykonania usługi

Korzystanie z wyników pracy eksperta powołanego przez BR

- Biegły rewident ocenia i dokumentuje, czy wyniki pracy odpowiadają jego celom poprzez ustalenie przydatności i racjonalności ustaleń lub wniosków, zbadanie ich spójności z innymi dowodami badania
- Jeżeli ekspert opiera się na znaczących założeniach, danych źródłowych i zastosowanych metodach, to biegły rewident powinien zweryfikować te informacje i metody, a także czy odpowiadają one celom, które zostały założone
- Biegły rewident powinien w dokumentacji z badania ująć efekty pracy powołanego eksperta, przejrzeć jego dokumentację z wykonanej usługi, ewentualnie skierować dodatkowe zapytania dotyczące zagadnień, do których ma wątpliwości
- Przy wydawaniu opinii w zależności od jej rodzaju i regulacji prawnych biegły rewident może się powołać na wyniki pracy eksperta, jednak musi zaznaczyć, że nie ogranicza to jego odpowiedzialności za wyrażoną opinię

Korzystanie z wyników pracy eksperta powołanego przez BR

Agenda

1. Pojęcie jednostki mikro, małej i średniej w regulacjach krajowych i UE
2. Możliwość uproszczeń w zakresie rachunkowości i rewizji finansowej według regulacji krajowych
3. Międzynarodowe Standardy Badania
4. Stosowanie standardów do badania mniejszych jednostek
5. **Badanie małych i średnich jednostek**
  - Zidentyfikowanie i oszacowanie RIZ
  - Reakcja na ryzyko istotnego zniekształcenia
  - **Sprawozdawczość**

Sprawozdawczość – ocena dowodów badania

- Biegły rewident dokonuje przeglądu i oceny dowodów badania w celu upewnienia się, czy są one wystarczające i odpowiednie do wyrażenia miarodajnego stanowiska w opinii i raporcie
- Biegły rewident projektuje i przeprowadza na zakończenie badania procedury analityczne, które mają mu pomóc w sformułowaniu ogólnego wniosku, czy sprawozdanie finansowe jest spójne z jego wiedzą o jednostce

Celem końcowych procedur analitycznych jest identyfikacja nierozpoznanego wcześniej ryzyka istotnego zniekształcenia, potwierdzenia wniosków sformułowanych w trakcie badania dotyczących poszczególnych składników SF, a także pomoc w sformułowaniu wniosków będących podstawą wyrażonej opinii

Cel oceny dowodów badania

- Sprawdzenie, czy poziomy istotności ustalone dla badania są odpowiednie i nie powinny być zmienione ze względu na rozpoznane zniekształcenia
  - Sprawdzenie, czy oszacowane ryzyko na poziomie stwierdzeń nie powinno być zmodyfikowane, a jeżeli tak, to czy należy przeprowadzić dodatkowe procedury badania
- *Ocena wpływu skorygowanych i nie skorygowanych zniekształceń na badanie pomoże we wskazaniu ewentualnego wpływu na niezidentyfikowane ryzyko znaczących słabości w kontroli wewnętrznej, co pozwoli na ocenę zaplanowanej strategii, planu badania i ich ewentualnej aktualizacji i może pociągnąć za sobą wykonanie dodatkowych procedur badania*
  - *Podczas oceny uzyskanych dowodów badania biegły rewident musi ustalić, czy są one wystarczające i odpowiednie, co pozwoli na ograniczenie do możliwego do zaakceptowania niskiego poziomu ryzyka istotnego zniekształcenia*

Przykłady korekt poniżej progu istotności uznane za istotne zniekształcenie

Niezgodność z wymogami regulacyjnymi lub umownymi

Niewłaściwe zastosowanie zasad (polityki) rachunkowości

Ukrycie zmian zysków lub trendów

Informacje o segmentach

Sprawozdawczość – ocena dowodów badania

Pisemne oświadczenia kierownictwa

- Kierownictwo jednostki jest zobowiązane do złożenia pisemnego oświadczenia, że jest świadome swojej odpowiedzialności za przygotowane sprawozdanie finansowe i kompletność przekazanych informacji biegłemu rewidentowi
- Oświadczenie powinno ono zawierać potwierdzenie odpowiedzialności kierownictwa jednostki za model i wdrożenie kontroli wewnętrznej jak również, że skutki nie skorygowanych zniekształceń rozpoznanych przez BR w trakcie badania łącznie jak i każde z osobna są nieistotne dla sprawozdania finansowego
- Odmowa podpisania oświadczenia, stanowi ograniczenie zakresu badania, co skutkuje wydaniem opinii z zastrzeżeniem lub odstąpieniem od wyrażenia opinii
- Oświadczenia nie mają wpływu na rodzaj i zakres innych dowodów badania

Data oświadczenia kierownictwa powinna być możliwie najbliższa dacie wydania opinii i raportu, ale nie może być późniejsza

Dokumentacja z badania

- Biegły rewident lub inna osoba dokonująca kontroli jakości w firmie powinna na koniec badania przeprowadzić przegląd dokumentacji rewizyjnej
- Celem jest sprawdzenie czy wszystko zostało wykonane, odpowiednio opisane, wyciągnięto właściwe wnioski aby osiągnąć cel badania
- Należy pamiętać, że dokumentacja robocza z badania powinna być skompletowana przed wydaniem opinii z badania
- Po tej dacie możliwe są prace administracyjne nie związane ze zbieraniem dowodów badania i wyciąganiem wniosków - polegają one na usuwaniu niepotrzebnych, powtarzających się dokumentów, sortowaniu, łączeniu, zamieszczaniu odnośników i wypełnianiu list kontrolnych powiązanych z procesem gromadzenia akt roboczych

Dokumentacja z badania

Zadanie nr 18

Opinia i raport

- Biegły rewident wydając opinię stwierdza czy uzyskał wystarczającą pewność, że SF jako całość nie zawiera istotnego zniekształcenia niezależnie od tego, czy jest ono spowodowane oszustwem lub błędem, a raport uzupełnia stwierdzenia zawarte w opinii i powinien wynikać z dowodów badania zebranych przez BR podczas badania
- Przykłady różnych rodzajów opinii znajdują się w załącznikach 2-7 do KSRF nr 1

- *Rodzaje stanowisk biegłego rewidenta:*
  - *opinia bez zastrzeżeń*
  - *opinia z zastrzeżeniem lub zastrzeżeniami*
  - *opinia negatywna*
  - *odmowa wyrażenia opinii*
- *Natomiast opinia bez zastrzeżeń lub opinia z zastrzeżeniem może dodatkowo zawierać uzupełniające objaśnienia, które nie powodują zmiany rodzaju wyrażanej opinii*

Opinia i raport

Zadanie nr 20

notatki

notatki

Centrum Edukacji Krajowej Izby Biegłych Rewidentów
al. Jana Pawła II 80
00-175 Warszawa
e-mail: ce@kibr.org.pl
tel. 22 637 31 04
fax 22 637 30 84